

K Ö Z L E M É N Y E K

KONSZTANTYIN ROKOSSZOVSZKIJ

a Szovjetunió marsallja, a Szovjet Fegyveres Erők egyik kiváló hadvezére 1968. augusztus 3-án, 72 éves korában Moszkvában elhunyt. Emlékének adózva közöljük a sztálingrádi csatáról szóló visszaemlékezését.

GYŐZELEM A VOLGÁNÁL

K. Rokosszovszkij

A második világháború egyik legjelentősebb eseménye a volgai csata volt, amely a hitleristák válogatott csoportosításának bekerítésével, majd szétzúzásával fejeződött be. Ebben a csatában részt vettek a Doni Front csapatai, amelyeknek parancsnoka voltam. E napok izgalmas eseményeit kívánom az olvasóknak elmondani.

A Doni Front felkészülése az ellentámadásra

1942. október végére a német fasiszta csapatok a sztálingrádi irányban válságos helyzetbe kerültek. Támadási lehetőségeik szinte teljesen kimerültek. Az ellenséges erők főcsoportosításának szárnyai a Don és a Volga folyók között, valamint Sztálingrád térségében csak gyengén voltak fedezve. Ahhoz, hogy az elfoglalt körzetek védelmét kellőképpen megerősítsék, nem rendelkeztek elegendő tartalékkal. Utánpótlási vonalaik megnyúltak és nagyon sebezhetőkké váltak. A Legfelsőbb Főparancsnokság e tényezőket figyelembe véve dolgozta ki az ellenség megsemmisítésére irányuló hadműveleti terveket.

A vezérkar által kidolgozott támadó hadműveleti terv e feladat végrehajtásában három front csapataival számolt: a Sztálingrádi Fronttal, amely azt a feladatot kapta, hogy balszárnyával mérjen csapást a szarpai tavak körzetéből; a Doni Fronttal, amelynek az volt a feladata, hogy aktív

*Megjelent a Военно-Исторический Журнал 1968. 2. számában.

tevékenységével az ellenség erőinek maximumát kösse le a Volga és a Don között, jobbszárnyának hadseregeivel pedig vegyen részt a támadásban, szorosan együttműködve jobb szomszédjával, az újra létrehozott Délnyugati Fronttal. A főcsapást ez utóbbinak kellett mérnie a Don déli partján levő hídfőkből.

Mind a Legfelsőbb Főparancsnokság, mind a vezérkar nagyon szerencsésen választotta meg a főcsapás pillanatát. Az ellenséggel szemben ugyanis előnyben voltunk: lehetőségünk nyílt arra, hogy a tervezett csapások támadási arcvonalszakaszain erő- és eszközfölényt hozzunk létre. Csupán arra kellett ügyelnünk, hogy az ellenség ne erősítesse meg védelmét, és ne tudja átcsoportosítani főerőit a folyóközéből tartalékok képzésére.

Mindannyian éreztük, hogy ebben a helyzetben nem szabad késleltelnünk. Tudta ezt a Legfelsőbb Főparancsnokság és a vezérkar is, s ezért a hadművelet előkészítése gyorsított ütemben folyt. November 3-án és 4-én a Legfelsőbb Főparancsnokság képviselője, Zsukov hadseregtábornok a Délnyugati Front 21. hadseregénél értekezletet tartott a főcsapás végrehajtására kijelölt hadseregek és hadosztályok parancsnokaival. Ezen az tanácskozáson én is részt vettem vezérkarom néhány tisztjével együtt. Itt dolgoztuk ki a Doni és a Délnyugati Frontok csatlakozásán megvalósítandó együttműködés kérdéseit. Hasonló megbeszélés volt a Sztálingrádi Frontnál is.

Az ellentámadás tervének kidolgozásával egy időben a Legfelsőbb Főparancsnokság utasításának megfelelően folyt a küszöbön álló hadművelet anyagi biztosítása is. A csapatokhoz folyamatosan érkeztek a harckocsikkal, lövegekkel és lőszerrel megrakott szerelvények. A szovjet nép nagy erőfeszítéseket tett, hogy a sorsdöntő napokban ellássa a hadsereget mindazzal, ami a győzelemhez szükséges. Frontunk minden katonája pedig készült arra, hogy valóra váltsa a nép reményeit.

A Doni Front a vezérkar által kidolgozott tervben azt a feladatot kapta, hogy a Donon levő hídfőállásból Kletszkajánál, valamint Kacsalinszkaja körzetéből menjen át támadásba, verje szét az ellenálló ellenség erőit, majd Vertyacsij általános iránnyal nyomuljon előre, a Délnyugati Front csapatával együttműködve kerítse be és semmisítse meg a fasiszta hordát a kis Donkanyarban. Ezt követően a Sztálingrádi és a Doni Front csapatainak részt kellett venni a bekerített csoportosítás felszámolásában.

A Donnál megvívott hosszú, aktív harc, valamint a folyók közötti támadó hadművelet lehetővé tette, hogy gondosan tanulmányozzuk az ellenséget és a terepet. Ez a körülmény jelentősen megkönnyítette, hogy az egyes hadseregek feladatait pontosítsuk. Ennek eredményeként azok több időhöz jutottak a harc megszervezéséhez.

Amikor a front magasabbegységei számára meghatároztuk a tennivalókat, a 65. hadseregnek különleges szerepet szántunk: azt a feladatot kapta, hogy a Délnyugati Front 21. hadseregével együtt főcsapást mérve törje át az ellenség arcvonalát és semmisítse meg ellenálló erőit, ezt követően törjön előre délkeleti irányban Vertyacsij felé, majd a szárnyakról és a mögöttes területekről támadja meg az ellenséges védelem doni szakaszát. Intézkedtünk, hogy ez a hadsereg — még más magasabbegységek gyengítésének árán is — minden lehető eszközzel meg legyen erősítve.

Felettébb bonyolult feladat hárult a mi 24. hadseregünkre is, amely azt a parancsot kapta, hogy a folyók között támadva — jobbszárnyával a Donra támaszkodva — törje át az ellenség védelmét, majd nyomuljon előre Vertyacsij irányába és akadályozza meg a 65. és 21. hadseregekkel

szemben tevékenykedő hitleristák visszavonulását. Meg kell mondanom, hogy ennek végrehajtása azokkal az eszközökkel, amelyeket a parancsnokság nekünk megerősítésre biztosítani tudott, nagyon nehéz feladat volt. Az alárendelt harckocsihadtest is csak 18 bevethető harckocsival rendelkezett.

Mivel a 66. hadsereg megerősítésül semmilyen kiegészítő eszközt nem kapott, csak korlátozott feladattal bízhattuk meg: aktív tevékenységgel kösse le a vele szemben levő ellenséges erőket.

Az 1942. november 19—23-i ellentámadás

A nagyon szoros határidő ellenére a Doni Front csapatai az előírt átcsoportosítást időre végrehajtották és elfoglalták megindulási helyzetüket a támadáshoz. Mindezért elismeréssel tartozunk a front- és hadseregtörzsek, fegyvernemek parancsnokainak és beosztottainak, valamint a front alárendeltségébe tartozó szolgálati ágak vezetőinek, akik mindent megtettek, hogy a kitűzött feladatokat sikeresen végrehajthassuk.

A tüzérségi előkészítés előtt a kisegítő vezetési pontra mentem, amely a Batov vezette 65. hadsereg sávjában volt. Ugyancsak ide érkeztek: Tyelegin tábornok, a front haditanácsának tagja, Kazakov, a tüzérség parancsnoka, Rugyenko, a 16. légi hadsereg parancsnoka és mások. Sűrű köd volt. Az időjárás hajnalra sem változott.

A tüzérségi előkészítés kezdetének időpontja rohamosan közeledett. A jelenlevő tábornokokkal behatóan megbeszéltük, hogy a kialakult helyzetben milyen módosításra van szükség, és azonnal kiadtuk a megfelelő rendelkezéseket. Pontosan a meghatározott időben a Doni Front tüzérsége és a gárda aknavetőik tüzet zúdítottak az ellenségre. Ezzel megkezdődött a történelmi jelentőségű csata.

Rugyenko tábornok nagyon ideges volt: a 16. légi hadsereg repülőinek tervezett csapásai ugyanis a kedvezőtlen időjárás miatt lehetetlenné váltak. A repülők és támadó egységeink harci szellemének növelése érdekében azonban engedélyeztem, hogy a repülőket páronként és egyenként bevessék. Ellenséges repülőgépek a nap folyamán alig mutatkoztak. A harcteret elborító sűrű köd miatt nem láthattuk, mi történik ott, ahol szakadatlanul dübörögtek a tüzérségi lövedékek, villogtak a nehéz reaktív aknák (M—31) robbanó fényei. Nem segített semmiféle optikai berendezés — igaz, ennek hiányát figyelő pontunkon nem is éreztük.

Elérkezett a tüzérségi tűz áthelyezésének az ideje, majd kisvártatva felzúgott az elnyújtott „hurra” kiáltás: megcsikordultak a harckocsik hernyótalpai.

Megkezdődött a roham.

Mindannyiunkat, akik a figyelőponton tartózkodtunk, egy gondolat nyugtalanított: milyen lesz az eredmény?

A köd lassan oszladozott, és a harctér egyes részei szemünk elé tárult. Gyalogságunk éppen egy magaslatot rohamozott Kletszkaja körzetében, amelyet az ellenség erősen tartott. Látható volt, amint katonáink a kiszögellésekbe kapaszkodva törtetnek felfelé. Sokan visszacsúsztak, de egymást önfeláldozóan segítve kapaszkodtak egyre feljebb, tűzzel árasztva el a fasisztákat. A németek nem állták a rohamot: a magaslatot elfoglaltuk. Az ellenség fővédelmi övében szakadások keletkeztek.

A nap második felében a hitleristák ellenlökést hajtottak végre a 65. hadsereg egységei ellen, ezzel lelassították támadásunkat. Ebben a hely-

zetben Batov hadseregparancsnok harcba vetette a gyorsan mozgó csoportját, amely megkerülte a támpontokat, majd a hadsereg jobbszárnyának egységeivel az ellenség szárnyára és mögöttes területére irányuló csapásokkal meggyorsította az előremozgást az ellenség védelmének mélységébe. A Legfelsőbb Főparancsnokság által jóváhagyott tervnek azonban az a része, mely előírta, hogy a 24. hadseregnek meg kell akadályoznia a 65. és 21. hadseregek által támadott német erők visszavonulását a Don keleti partjához, nem járt sikerrel. A fasiszták a megerősített állásokra támaszkodva szilárdan tartották az elfoglalt területet. (Ezeket az állásokat még a mi műszaki csapataink építették ki, s a németek két hónapon át tökéletesítették.) A 24. hadsereg a rendelkezésre álló eszközökkel az áttörést nem tudta megvalósítani.

November 23-án a Délnyugati és a Sztálingrádi Frontok csapatai szétzúzták az ellenség ellenállását, majd csapásmérő csoportjaik összetartozó szárnyaival Szovjetszkij és Kalacs körzetében egyesültek — ezzel befejezték a németek egész sztálingrádi csoportosításának bekerítését. Ez hatalmas siker volt, és határtalan volt az örömünk.

Első harcok a bekerített ellenséggel

A Legfelsőbb Főparancsnokság a Sztálingrád térségében körülrárt 6. és 14. páncélos hadseregek megsemmisítését a Doni és a Sztálingrádi Frontok csapataira bízta. A feladat végrehajtásához a csapatok azonnal — a támadás megszakitása nélkül hozzá is fogtak. Nyugati és északi irányból a Doni Front 21., 65. és 66.¹, míg délről és keletről a Sztálingrádi Front 57., 64. és 62. hadseregei vonták mind szorosabbra a bekerítés gyűrűjét.

A Legfelsőbb Főparancsnokság a bekerített ellenség gyors felszámolását követelte. Számunkra ez teljesen érthető volt, hiszen a hitleristák megsemmisítése esetén nemcsak jelentős számú csapatok szabadulnak fel — amelyekre a kialakult hadászati helyzetben az arcvonal más szakaszain oly nagy szükség volt —, hanem adva volt az a lehetőség is, hogy a vasútvonalat a Rosztov felé támadó csapatok ellátási céljaira használjuk fel. A megoldandó feladat fontosságának tudatában mindent elkövettünk annak mielőbbi végrehajtása érdekében. A frontok vezető beosztású parancsnokai és politikai munkásai valamennyien a csapatoknál tartózkodtak.

Néhány napi megfeszített harc tapasztalatai megmutatták: a bekerített ellenség felszámolása jóval több időt vesz igénybe, mint gondoltuk; a hadműveletet gondosan meg kell szervezni és elő kell készíteni; a frontok együttműködését körültekintően ki kell dolgozni. Legcélszerűbb lett volna úgy dönteni, hogy az egész hadművelet vezetése egy kézben összpontosuljon, megbízva ezzel valamelyik front parancsnokát. Mi a Doni Front törzsében fontolgattuk, mérlegeltük ennek a lehetőségét. Hogyan lesz, ha az egész hadművelet irányítását mi kapjuk meg?

Ilyen határozat meghozatalát a bonyolult helyzet is sugallta. A Doni és a Sztálingrádi Frontok csapatainak szorítójában levő ellenséges erők igen nagy (nyugati-keleti irány 70—80 km, észak-déli irány pedig 30—40 km) területen helyezkedtek el. A védelmi vonal lerövidülése esetén az ellenségnek lehetősége nyílt arra, hogy csapatai harcrendjét jelentősen feltöltse, s e területen levő védelmi berendezéseket pedig felhasználja a tar-

¹ A főhadiszállás 1942. november 27-én kelt direktívája szerint a 21. hadsereget a délnyugati arcvonalról a doni arcvonalra helyezte át.

tós védelem gyors megszervezésére. Teljesen érthető, hogy alakulataink, amelyek a szakadatlan támadások során érzékeny veszteségeket szenvedtek, ilyen védelem leküzdését nem tudták menetből megoldani. A hitleristáknak még az az előnyük is megvolt, hogy a gyűrűn belül manőverezzenek, erőket dobjanak át bármely veszélyeztetett irányba.

A fentiek ismeretében világossá vált előttünk, hogy a bekerítés teljes arcvonalán támadást folytatni — annak speciális és alapos előkészítése és az ehhez nélkülözhetetlen megerősítő eszközök pótlása nélkül — célszerűtlen; sikereket nem érünk el, csak szükségtelen veszteségeket szenvedünk. Becsületbeli kötelességemnek tartottam, hogy erről a legfelsőbb főparancsnokot tájékoztassam és jelentsem: célszerű lenne az egész hadművelet vezetését az egyik frontra bízni (mindegy, hogy a Doni, vagy Sztálingrádi Front lesz is az, s alárendelni neki minden csapatot, amelyek a bekerítés belső arcvonalán tevékenykednek).

December elejére a bekerítés külső arcvonala 40—100 km-re távolodott el a belső arcvonaltól — ezzel kedvező helyzet alakult ki a bekerített ellenséges erők felszámolását célzó hadművelethez. E feladat megoldásához azonban az erők kevésnek bizonyultak.

A Legfelsőbb Főparancsnokság sürgető követelésére — amelyet a hozzánk érkezett vezérkari főnök, Vasziljevskij közölt velünk — december elején megkezdődött Doni és Sztálingrádi Frontok csapatainak soron következő támadása. A harcok folyamán kiderült, hogy a gyalogsági támadásunkat megelőző hosszú tűzérzési előkészítés idejét az ellenség arra használta fel, hogy tartalékokat vonjon a feltételezett csapás helyére és azt követően tűzzel, ellenlökésekkel visszaverje támadásunkat. Ezzel számolva alkalmazni kezdtük az ellenség védelmi rendszerében levő objektumok egymás utáni elfoglalásának módszereit. A jól felkészített, tűzérzéssel és harckocsikkal megerősített csapatok váratlanul és határozottan rohamoztak és foglalták el az objektumokat. A meglepetés érdekében az ilyen tevékenységet nappal és éjjel egyaránt tűzérzési előkészítés nélkül hajtottuk végre. A roham az elfoglalandó objektumokra mért tűzérzési tűzzel egy időben kezdődött. Amikor a rohamozó gyalogság a kísérő harckocsikkal együtt betört a peremvonal első árkába, a tűzérzés a mélységbe és a szárnyakra helyezte át a tüzet. Ezalatt a lövészalegységek lefogták az ellenséges tűzfészeket, megsemmisítették a fasisztákat, majd továbbfejlesztették a sikert az ellenség védelmének mélységében. Alkalmaztunk más módszereket is.

A Doni és a Sztálingrádi Frontok csapatai december közepére érzékeny veszteségeket okoztak az ellenségnek élőerőben és technikában egyaránt. Arra kényszerítették a fasisztákat, hogy az amúgy is korlátozott lőszerkészletéből jelentős mennyiséget használjanak fel.

A németeket a Dontól mintegy 20—30 km-el szorítottuk a Volga irányába. Az arcvonal hossza 170 km-re rövidült. A harcok nehézségeinek jobb megértéséhez — ha röviden is — szólni kell azokról a feltételekről, amelyek között a bekerített hitleristák elleni tevékenység folyt.

Sztálingrád körzetében a terep hullámos sztyeppe, kisebb magaslatokkal, enyhén ereszkedő lejtőkkel. Az egész területet meredek, szakadékos partú horhosok szelik át. A magaslatok, száraz erek és települések az ellenség számára lehetővé tették, hogy a körzet tartós védelmét megszervezze, rejtve helyezze el állományát és különböző típusú raktárakat építsen. A téj bővelkedett erős szelekben és gyakori hófergetegekben: a napi középhőmérséklet mínusz 18° körül mozgott, sőt gyakran elérte a mínusz 22—23°-ot is. A hó jól takarta az ellenséges védelmi berendezéseket, nagyon

megnehezítette a figyelmet, valamint az egyes tűzfészekre, árkokra és fedezékekre lőtt tűz vezetését.

A Legfelsőbb Főparancsnokságnak küldött jelentéseim — amelyekben arról szóltam, hogy az élénk állított feladatot nem tudjuk végrehajtani, ha nem biztosítanak elegendő időt az átcsoportosításra, és nem kapjuk meg a szükséges kiegészítéseket — végül is meghallgatásra találtak. A Doni Front megerősítésére rendelték a teljesen feltöltött 2. gárdahadsereget, amelynek állományában egy harckocsikkal felszerelt gépesített hadtest is volt. Ez jelentős erő volt, nekünk pedig — nagy esemény. Valamennyien felélénkültünk.

A 2. gárdahadsereg beérkezését meg sem várva a front parancsnoksága és törzse hozzáfogott a következő hadművelet tervének kidolgozásához, amely a körülzárt csoportosítás felszámolását rövid időben szabta meg. A Legfelsőbb Főparancsnokság nálunk tartózkodó képviselőjére, Vasziljeszkijre hárult az a feladat, hogy koordinálja a hadműveletet végrehajtó két front tevékenységét. Ezért Vasziljeszkij tevékenyen részt vett a hadművelet tervének kidolgozásában.

A terv fő elgondolása: a bekerített csoportosítást két irányú csapással kettévágjuk és aztán egyenként megsemmisítjük. Ebből a hadműveleti tervből kiindulva a Doni Front csapatai nyugatról keleti irányba mérik a csapást, azzal a feladattal, hogy találkozzanak a Sztálingrádi Front alakulataival, amelyek délkeleti irányból csapnak rá az ellenségre.

Ez az elgondolás megmaradt a hadművelet egész ideje alatt. Igaz, a helyzettől függően és a feladat végrehajtásának módszereit tekintve a terv részleteiben módosult, a fő feladat azonban — azaz a bekerített csoportosítás kettévágása a főcsapásnak nyugatról keletre való mérésével megmaradt.

A kidolgozott terv szerint Malinovszkij tábornok 2. gárdahadserege frontunk közepén keskeny sávon méri a csapást; tőle jobbra támad Csisztjakov tábornok 21. hadserege, mely főcsoportosítását (a 2. gárdahadsereggel érintkező) balszárnyára összpontosítja. Tőle balra pedig Batov tábornok 65. hadserege rohamoz, amelynek főcsoportosítása ekkor a jobb-szárnyon volt.

Erre a csapásra tehát három olyan hadsereg erőt kívántuk bevetni, melyek legjobban voltak megerősítve tüzérséggel, harckocsikkal, önjáró lövegekkel és más haditechnikai eszközökkel. Rucsenko tábornok 16. légi hadserege is arra kapott parancsot, hogy teljes erejével ebben az irányban tevékenykedjék. A Doni Front többi hadseregei, Galanyin tábornok 24. és Zsodov tábornok 66. hadserege, pedig azt a feladatot kapták, hogy a rájuk eső arcvonalszakaszon aktív tevékenységgel akadályozzák meg, hogy az ellenség erőket tudjon vonni támadásunk főirányába.

Ezt a tervet december 9-én terjesztettük a Legfelsőbb Főparancsnokság elé, ahol jóvá is hagyták. Mialatt a 2. gárdahadsereg a számára kijelölt körzethez közeledett, megérkezett hozzánk Zavorikinóba Malinovszkij hadseregparancsnok — a hadsereg néhány vezető beosztású munkatársával — abból a célból, hogy kidolgozzuk és összehangoljuk a többi hadsereggel való együttműködés feladatait. Az arcvonalon azonban eddig olyan események történtek, amelyek következtében az eredeti tervünket jelentősen módosítani kellett.

December 12-én reggel a Kotyelnjikovo irányában az ellenség ellentámadásba ment át és visszavetette a bekerítés külső arcvonalán tevékenykedő Trufanov tábornok 51. hadseregének egységeit. A Sztálingrádi Front parancsnoka, Jeremenko tábornok attól tartva, hogy az ellenség sikereit to-

vábbfejlesztve felmentheti bekerített csapatait, azzal a kéréssel fordult a Legfelsőbb Főparancsnoksághoz és annak képviselőjéhez, Vasziljevskijhez, hogy a beérkező 2. gárdahadsereget adják át neki. Jeremenko ezt a hadsereget Sztálingrád körzetében bekerített fasiszták segítségére siető Manstein csapatai ellen akarta felhasználni.

Erről a kérdésről Vasziljevskij jelenlétében telefonon beszélt a legfelsőbb főparancsnokkal. Amikor Vasziljevskij átadta nekem a kagylót, azt mondta, hogy szerinte a körülfárt ellenség felmentésére irányuló támadás megállítására a 2. gárdahadsereg átadásával megoldódik, ő ezt a javaslatot támogatja.

Sztálin azt kérdezte, mi a véleményem erről a kérdésről. Miután tőlem erre vonatkozóan tagadó választ kaptam, továbbfolytatta a beszélgetést Vasziljevskijjével, aki állhatatosan bizonygatta, hogy a nevezett hadsereget a Kotyelnikovó irányában támadó ellenséges erők ellen akarják felhasználni. Azt is mondta többek között, hogy Jeremenko tábornok kételkedett abban, hogy a rendelkezésre álló erőkkel vissza tudja verni ezt a támadást, és hogy ő maga nem lát más kiutat.

Rögtön ezután a legfelsőbb főparancsnok közölte velem, egyetért Vasziljevskij érveivel, és hogy az én tervem — a 2. gárdahadsereget felhasználva számoljunk le először a bekerített csoportosítással — bátor és figyelmet érdemel, de olyan helyzetben, amelyről őt Alekszandr Mihajlovics (Vasziljevskij — a Ford.) tájékoztatta, azt megvalósítani nagyon kockázatos. Ezért a 2. gárdahadsereget azonnal irányítsam Kotyelnikovó körzetébe, ahol Jeremenko parancsnoksága alá fog tartozni.

Miután meghallgatta rövid jelentésemet arról, hogy a 2. gárdahadsereg részvétele nélkül a Doni Front képtelen a tervezett hadműveletet — a bekerített ellenség megsemmisítését — végrehajtani, egyetértett azzal a javaslatommal, hogy ideiglenesen halasszuk el a hadműveletet. Megígérte, hogy megerősítik a front csapatait megfelelő mennyiségű erőkkel és eszközökkel. A tüzéségre és a lőszer kiegészítésére vonatkozóan azt mondta, hogy küldi Voronov tábornokot, a Vörös Hadsereg tüzérparancsnokát.

A bekerített ellenség felszámolását a Doni Frontra bízzák

Nem sokkal a legfelsőbb főparancsnokkal folytatott beszélgetés után megkaptuk rendelkezését, mely szerint a bekerítés belső arcvonalán tevékenykedő valamennyi erőt a Doni Front alárendeltségébe kell utalni. A Legfelsőbb Főparancsnokságnak ez az intézkedése célszerű volt, s mi azonnal kapcsolatba léptünk az 57., 64. és a 62. hadseregekkel. A feladatot nagyon gyorsan megoldottuk, mivel ezt a kérdést törzsünk már előzőleg kidolgozta.

Miután az új hadseregekkel megteremtettük az összeköttetést, elhatároztam, hogy a hadseregek parancsnokságaival és csapataikkal, valamint az általuk elfoglalt terepszakaszokkal személyesen is megismerkedem. A látogatást az 57. hadseregnél kezdtük, ahová a fatonai tanács tagjával, Tyelegin tábornokkal együtt érkezünk. Ez a hadsereg a bekerítés arcvonalának délnyugati részén helyezkedett el, mintegy 25 km szélességben. A vele szemben levő ellenség a Cservlenaja folyó bal partján volt védelemben azokban az állásokban, amelyeket annak idején még saját csapataink építettek ki. A parancsnok, Tolbuhin tábornok nagyon jó benyomást tett ránk. Látszott, hogy érti a dolgát és képes arra, hogy bármilyen helyzetben határozottan irányítsa csapatait. A beszélgetés folyamán tréfásan jegyezte meg,

hogy nem épített volna ki olyan erős állásokat Sztálingrád alatt, ha tudta volna, hogy azokat neki még vissza is kell foglalnia.

Ezután a 64. hadsereghez mentünk, amelynek mintegy 30 km széles arcvonala volt a bekerítés déli részén — arccal észak felé. E hadsereg parancsnoka Sumilov tábornok volt, tiszteletreméltó katona, aki jól elsajátította a hadtudományt és gazdag parancsnoki tapasztalatokkal rendelkezett. Külsőleg a flegmatikus ember benyomását keltette, valójában azonban nagyon energikus és határozott volt. A vezetése alatt álló csapatok a Sztálingrádért folytatott harcokban megmutatták, hogy az ellenséget nemcsak védelemben, hanem támadás idején is képesek megverni.

Ahhoz, hogy a 62. hadsereg csapatait elérjük, először át kellett kelniünk a folyó bal partjára, aztán visszatérni ismét a jobb partra, de ez már ma-

K. ROKOSSZOVSZKIJ VEZÉREZREDES A HARC MENETÉT SZEMLÉLI
— 1943 JANUÁR

gában a városban, Sztálingrádban volt. A Volga ebben az időben még nem volt teljesen befagyva, nagy jégmentes részek is látszottak rajta. Szerencsén partot értünk, ahol már Csujkov tábornok, a hadsereg parancsnoka, Gurov, a haditanács tagja és Krilov tábornok, a hadsereg törzsfőnöke várt ránk.

Miután megismerkedtünk és egy keveset beszélgettünk, elmentünk a parancsnoki harcálláspontra, mely a haditanács tagjának a fedezékében volt. A 62. hadsereg egységei a folyópart keskeny szakaszát és a folyónál fekvő városrészt tartották. A városrészből csak romhalmaz maradt, amelyből csak itt-ott emelkedett ki egy-egy félig épenmaradt épület. Ezekbe az épületekbe és a romokba fészkeltek be magukat a szovjet harcosok, bevehetetlen erődökké alakítva azokat. Ezek a harcosok hősiiesen verték vissza az ellenség minden arra irányuló kísérletét, hogy a folyóba szorítsák őket és a várost teljesen elfoglalják. A 62. hadsereg csapatainak harci szelleme a nehézségek ellenére magas fokú volt. Mindannyian várták a támadás kezdetét és készültek is erre.

Majdnem ugyanúgy tértünk vissza, ahogy érkeztünk. Harcálláspontunk felé igyekezve még meglátogattuk a 66. hadseregnél Zsadovot. Ezen a hadseregen meglátstott, hogy szinte állandóan támadásban volt. A személyi állomány hiánya — különösen a gyalogságnál — elérte a 60—70 százalékot.

Abból, hogy a 2. gárdahadsereget átadtuk a Sztálingrádi Frontnak, az következett, hogy a már kidolgozott hadművelleti tervünk jelentős módosításra szorult. Figyelembe kellett vennünk, hogy az elénk tűzött feladatok végrehajtásához csakis a frontunk rendelkezésére álló erőkkal foghatunk hozzá.

Számoltunk a legfelsőbb parancsnok ígéretével is, hogy bizonyos technikai kiegészítést kapunk, amelynek mennyiségét Voronov tábornoknak kellett meghatároznia, aki mint a Legfelsőbb Főparancsnokság képviselője érkezett hozzánk.

A terv alapja továbbra is ugyanaz az elgondolás volt, hogy a bekerített csoportosítást két részre kell vágnunk. Azonban most ezt egyetlen, a csoportosítás közepére mérendő — nyugat-keleti irányú — csapással kívántuk megvalósítani. A végső simításokat Voronov tábornok tevékeny közreműködésével végeztük el, aki december 19-én érkezett meg hozzánk Zavorikinóba. December 27-én a tervet benyújtottuk a Legfelsőbb Főparancsnokságnak.

Meg kell jegyeznem, hogy a bekerített ellenség a „katlanban” néhány jól felszerelt repülőtérral rendelkezett, amelyek egyidejűleg nagy számú repülőgépet tudtak fogadni. A bekerített ellenség légi blokádjának megszervezésére hozták Novikov és Golovanov repülő-tábornokok.

A front törzsének, továbbá a fegyvernemek és a különböző szolgálati ágak parancsnokainak hatalmas munkája, valamint Voronov, Novikov és Golovanov tábornokok komoly segítsége eredményeképpen a bekerített német fasiszta csapatok felszámolásának előkészítése megadott időre megtörtént.

A főcsapás végrehajtását a 21., 65. és a 24. hadseregre bíztuk. Csapatuknak a bekerített ellenség közepe ellen nyugat-keleti irányban intézett támadással két részre kellett vágnia a fasiszta erőket. Úgy terveztük, hogy a 65. hadsereg keskeny arcvonalszakaszon támad. Ezt a hadsereget maximálisan megerősítettük tüzérséggel, gárda aknavetőkkal, harckocsikkal és műszaki csapatokkal. A többi hadseregek (az 57., 64., 62. és a 66.) korlátozott célú támadási feladatot kaptak. Ennek lényege az volt, hogy az egyes szakaszokon az ellenség minél nagyobb erőit kössék le és akadályozzák meg, hogy szakaszokról erőket vonjanak el a főcsapás irányába. A 16. légi hadsereg ugyancsak a főcsapás irányában tevékenykedett.

Az előkészítés időszakában a front vezetése sokat tett a támadó hadműveletek sikerének biztosítására. A front és a hadseregek politikai apparátusai nagy munkát végeztek a csapatoknál. A fő figyelmet arra fordították, hogy megerősítsék az alegységeknél a párt- és komszomol-szervezeteket. A kommunisták helyes elosztása erősítette a párt befolyását a személyi állományban, ami természetesen növelte az egységek és alegységek harc-készségét.

Ultimátum a bekerített ellenséghez

Közeledett az új év — 1943. A zavorikinói harcálláspontokra sok elvtárs érkezett Moszkvából. Az újesztendőt meleg baráti körben ünnepeltük. Beszélgetés közben valaki szóba hozta azokat a múltban előforduló eseteket, amikor a nehéz helyzetbe került ellenséghez megadásra felszólító ultimá-

tumot intéztek. Az ultimátum gondolata nekünk is tetszett. Elgondolásunkat jelentettük a vezérkarnak. Antonov tábornok, aki a vezérkari főnököt helyettesítette, megígérte, hogy a döntésről értesít, megjegyezve, hogy nekünk minden eshetőségre számítva el kell készítenünk az ultimátum szövegét.

Az ehhez feltétlenül szükséges forrásokkal nem rendelkezünk, de közös erővel mégis összeállítottunk egy ilyen ultimátumot. Hamarosan telefonáltak a Legfelsőbb Főparancsnokságról és közölték, hogy javaslatunk nagyon tetszett Sztálinnak, és kérték, hogy azonnal készítsük el az ultimátumot.

A Legfelsőbb Főparancsnokság kisebb javításokkal jóváhagyta a tervezetünket.² Azt javasolták, hogy ezt a támadás előtt egy-két nappal nyújtsuk át a 6. Német Hadsereg parancsnokának, von Paulusnak.

A Doni Front támadásának kezdetét, amely korábban január 6-ra volt tervezve, a Legfelsőbb Főparancsnoksággal folytatott beszélgetés után 10-re halasztottuk.

A támadás időpontjáig az írásos és szóbeli propaganda minden eszközét felhasználtuk, hogy gyengítsük a katlanban levő ellenség ellenállását. A front törzse és politikai vezetése minden intézkedést a front katonai tanácsa által jóváhagyott terv szerint hajtott végre. Ebben a munkában nagy segítségünkre voltak azok a német antifasiszták, akik a német munkásmozgalom kiemelkedő személyiségének, Walter Ulbricht-nak a vezetésével nálunk, a Doni Frontnál dolgoztak. Hangszórókon keresztül felszólították a katonákat és tiszteket, hogy szüntessék be az értelmetlen ellenállást és — amíg nem késő — tegyék le a fegyvert.

Mivel a Legfelsőbb Főparancsnokság az ultimátum átadásának időpontját a támadás előtt második napban jelölte meg, úgy döntöttünk, hogy január 8-án reggel nyújtjuk át az ellenségnek. A feladat végrehajtását a front felderítő szolgálatára bíztuk, amelynek vezetője egy nagyszerű katonára, kiváló elvtársra, Vinogradov tábornokra volt. A parlamentereket nagyszámú önként jelentkezőkből jelöltük ki. Nehéz volt a választás. Végül is a csoportba Szmiszlov őrnagy parlamentert, Gyatlenko százados tolmács és a protokoll előírások szerint a jelző-kürtös került. Maga Vinogradov vállalta, hogy a peremvonalig kíséri őket.

Az átadás előtti napot megelőző este rádión bejelentettük a 6. Német Hadsereg parancsnokának, von Paulusnak és törzsének, hogy parlamentereket küldünk — közölve megjelenésük idejét és helyét. A parlamentereknél nem lehetett fegyver, magukkal kellett vinni egy nagy fehér zászlót és egy-egy kendőt, hogy az ellenséges területre érve a szemüket beköthessék. A kürtösnek a kijelölt helyre érve a megfelelő jelet kellett fújnia, hírt adva a parlamenterek megérkezéséről.

A 7-ről 8-ra virradó éjszakát kissé feszült hangulatban töltöttük. Az a kérdés foglalkoztatott bennünket: „mit tartogat számunkra a holnap?” A Legfelsőbb Főparancsnokság körükben tartózkodó képviselői is velünk együtt latolgatták a lehetőségeket. Mennyire kívántuk, hogy mindez sikerüljön, mennyi ember maradhatna életben és kerülhetné el a halált és a rokkantságot!

Parlamentereink pontosan a meghatározott időben kiléptek a fedezékből, kibontották a fehér zászlót és a kürtös kísérő jelzésére elindultak az ellenség állásai felé.

² Az ultimátum szövegét lásd: Velikaja Pobeda na Volge. Moszkva, Vojenizdat, 1965. 445–446. o.

Minden úgy történt, ahogy Voronov tábornokkal együtt sejtettük. A németek oldaláról senki nem indult a parlamentereink fogadására. Ellenkezőleg, ahogy közeledtek állásaik felé, először kézi fegyverekből, aztán géppuskából, majd aknavetőből löni kezdtek rájuk. A parlamenterek kénytelenek voltak visszafordulni.

A magunk részéről mindent megtettünk. Az ellenség viszont a nemzetközi szabályokat gorombán megsértve, előzetes figyelmeztetés nélkül tüzet nyitott a parlamenterekre. Csak egy lehetőségünk maradt: az erőszak alkalmazása.

Miután a Legfelsőbb Főparancsnokságot értesítettem a történekről, még aznap a 65. hadsereghez utaztam, hogy ott helyben pontosítsak néhány, a támadással kapcsolatos kérdést. A hadsereg elfoglalta megindulási helyzetét. Az ezredek és zászlóaljok feladatainak kijelölése már a helyszínen megtörtént. Mi Batov tábornok harcálláspontján gyülekeztünk. A hadsereg törzsfőnöke, Glebov ezredes jelentette, hogy a hadsereg csapatai a feladat végrehajtására készen állnak. Úgy láttam, hogy a 65. hadsereg megerősítésére még további két lövészadosztály szükséges, amire a parancsomat azonnal ki is adtam. Az egyik hadosztályt a 24., a másikat pedig a 21. hadseregtől vettem el. Még ugyanezen a napon meglátogattam Csisztyakovot, a 21. hadsereg parancsnokát is.

Amikor a 21. hadseregnél tartózkodtam, Malinyin tábornok jelentette, megbízást kapott arra, hogy tárgyalja meg velem. célszerű volna-e parlamentereket küldeni a bekerítés déli szakaszán, körülbelül Tolbuhin hadseregének körzetéből. Azt feleltem, hogyha ezt a Legfelsőbb Főparancsnokság hasznosnak találja, én nem vagyok ellene, bár semmi kétségem sincs róla, hogy ez a kísérlet is sikertelenségre van ítélve. A parlamenti feladatokat a korábban kiválasztott elvtársakra bízták. Mindent úgy csináltak, mint az előző esetben.

A helyzet azonban egy kissé másképpen alakult. Január 9-én reggel parlamentereinknek sikerült eljutni az ellenséges állásokig, ahol a kijelölt helyen találkoztak a német tisztekkel. A parlamentereket bekötött szemmel a parancsnoki harcálláspontra vezették, levették szemükről a kendőt, és egy magasabb rangú német tisztekből álló csoporttal találták magukat szembe. Azt, hogy parlamentereink megérkeztek a parancsnoki harcálláspontra és a megadásra felszólító levelet személyesen Paulusnak kívánják átnyújtani, az egyik német tiszt telefonon jelentette felettesének. Kis idő múlva közölték parlamentereinkkel, hogy a német csapatok parancsnoksága megtagadja az ultimátum átvételét, amelynek tartalmát a rádióadásból már ismerték. Ezután parlamentereink minden zavaró körülmény nélkül tértek vissza.

Ha az ellenség nem adja meg magát, meg kell semmisíteni!

Miután a Legfelsőbb Főparancsnokságnak jelentettük, hogy eme humánus ajánlatunkat az ellenség visszautasította, sok sikert kívántak ahhoz, hogy célunkat a fegyverek erejével érjük el. A támadás kezdetét a főcsapást mérő 65. hadseregnél akartuk megfigyelni, ezért Voronovval és a tüzérség parancsnokával, Kazakovval még virradat előtt Batov figyelőpontjára érkeztünk. A csapatok már elfoglalták megindulási állásaikat.

A mi oldalunkon csend uralkodott, nem látszott semmi mozgás. Mozdulatlanul várták a jeladást. Valahol az ellenség mélységében repülőink bombáinak robbanása hallatszott.

A terv szerinti időpontban, 08 óra 05 perckor levegőbe röppent a jelző-rakéta, mire tüzérségünk, aknavetőink és a reaktív gárda aknavetőink tüzet nyitottak. A tüzérségi előkészítés 55 percig tartott. Ezután a tüzérségünk tüzhengerrel támogatta gyalogságunkat, amely harckocsikkal együtt rohamozta az ellenséges állásokat. A rohamba bekapcsolódott a légiőrség is. A bekerítés arcvonalának teljes terjedelmében egyszerre mentek át a csapatok támadásba.

A mindenütt egyidejűleg rohamozott ellenség szívósan védekezett. Bár tüzérségünk és légiőrségünk hatalmas csapása következtében a német védelmet bizonyos irányokban az első állás teljes mélységében elnyomtuk, a megmaradt alegységek és egyes csoportok szívós ellenállást fejtettek ki. A 64. hadsereg szakaszán figyeltük a csata kibontakozását, és éreztük, mi-

A 62. HADSEREG HADITANÁCSA ÁTNYÚJTJA A 39. LÖVÉSZHADOSZTÁLYNAK A GARDAZÁSZLÓT — SZTÁLINGRÁD, 1943. JANUÁR

lyen elszántan kell gyalogságunknak leküzdenie az ellenséges védelmet. Estére a 65. hadsereg egységeinek mintegy 2—5 km mélységig sikerült beékelődni az ellenség védelmébe — 12 km-es támadási sávjának teljes szélességében. A 21. hadsereg balszárnyán és a 24. hadsereg jobbszárnyán a siker ugyan kisebb volt, de az ő csapataik is beékelődtek a hitleristák védelmébe. Bár a többi hadseregek előrehaladása nem volt számottevő, ennek ellenére tevékenységükkel az ellenség jelentős erőit kötötték le.

A támadás 11—12-én éjjel-nappal folyt. Kisebb szüneteket csak azért tartottak, hogy egyes hadseregeken belül erő- és eszközátcsoportosítást hajtsanak végre. Az ellenség ellenállása valósággal elkeseredett volt, csapataink azonban egyre növekvő erővel támadták őket.

Öt napi nehéz támadó tevékenység során a front főcsoportosításának csapatai felszámolták a Marinovkai kiszögellést, leküzdötték a megerősített középső védelmi gyűrűt, mintegy 10—22 km-t előrehaladva megközelítették a belső védelmi gyűrűt. Meg kell mondani, hogy az ellenség hozzáéréssel használta fel az általunk létrehozott berendezéseket, csapatainknak

csak nagy nehézségek és erőfeszítések árán sikerült azokat leküzdeni. Ez a harc a haza határtalan szeretetét, az ellenség kegyetlen gyűlöletét követelte meg, mert csak ezekkel a tulajdonságokkal lehetett elfoglalni ezeket a veszett ellenség által védelmezett állásokat. Előttünk volt azonban még egy védelmi rendszer — a belső. Hátra volt még egy nagyon erős védelmi objektum leküzdése — és az időjárás sem kedvezett nekünk. A hőmérséklet elérte a mínusz 22 fokot, s erősödött a hóvihár is. Csapatainknak pedig a nyílt mezőn kellett támadniuk, amikor a németek az árkokban és erődökben várták őket.

A több napos, nehéz körülmények között folyó szakadatlan támadás kimerítette csapatainkat. A harcok a nagy hidegben hosszú ideig a szabad ég alatt tartózkodtak, arra sem volt lehetőségük, hogy időnként megmelegedjenek, és ez sok fagsérüléshez vezetett. A személyi állomány egyre fogyott, és korábbi feltöltési forrásaink kiapadtak. Az ellenség ereje viszont nem csökkent, mivel az elveszett területről kiszorult erőit harcrendjének újabb feltöltésére használhatta fel. Ilyen körülmények között nekünk a szó szoros értelmében át kellett rágnunk magunkat a fasiszták védelmén.

Gyakran megfordultam az állásokban: általában a támadó harcrendek mögött tartózkodtam. Tüzérségünk az egész behavazott mezőt elfoglalta és lépcsőzetesen nyomult előre. Ezek a közvetlen irányzással tüzelő lövegek voltak, amelyek utat törtek a gyalogságnak, amely vékony láncban haladt előre. A lövegek vonalában gyalogos katonák nagy számban voltak, de ezek tüzerek voltak, akik az ágyúkat szolgálták ki. Az arcvonal néhány kilométernyi szélességében tucatnyi harckocsi mozgott előre. Mögöttük kis gyalogos csoportok haladtak, amelyek egyszer a földhöz lapultak, majd felugorva ismét folytatták előnyomulásukat. A zárt állásokban levő tüzérség tűzzel kísérte az egész harcrendet, tűzcsapásokat mérve az egyes szakaszokra. Időről időre a „Katyusák” is tüzet zúdítottak az ellenségre. Ilyenkor az egész harcrend szinte ugrásszerűen előretört. A közvetlen irányzással tüzelő tüzérség pedig a megmaradt ellenséges tűzfészeket semmisítette meg, vagy részt vett az ellenlökések elhárításában, amelyet a hitleristák rendszerint harckocsikkal támogatott páncélozott csapat szállító járműveken hajtottak végre. A fasiszták harckocsikban és gyalogos erőkben továbbra is megtartották fölényüket.

Csatarepülőink a legbonyolultabb körülmények között is igyekeztek támogatni kevés számú gyalogságunkat, csoportos rácsapásokkal semmisítve meg az ellenállási fészkeket. Ha az időjárás a repülést szinte lehetetlenné tette (pl. köd volt), akkor is egyenként siettek a harcoló csapatok segítségére. Repülőink e harcokban kivívták a szárazföldi csapatok, de mindenek előtt a gyalogság nagyrabecsülését. A hihetetlen nehézségek ellenére a Doni Front csapatai szívósan, lépésről lépésre küzdötték le a német állásokat.

Végül is elérkezett az a pillanat, amikor a főcsapást nyugatról mérő 21. és 65. hadseregek, valamint keletről, a Volga felől előnyomuló 62. hadsereg csapatai közötti távolság 3,5 km-re csökkent. Az ellenség ellenállása azonban egyre jobban erősödött. Azt tapasztaltuk, hogy minden erővel és eszközzel meg akarja akadályozni a bekerített csoportosításuk kettévágását. Kísérleteik azonban sikertelenek maradtak, az a gondolat, hogy a város hősi védőivel való találkozás hamarosan létrejöhet, megsokszorozta a Sztálingrád felé támadó harcok erejét. Ugyanez az érzés fűtötte azokat a katonákat is, akik a várost védték. A csapataink közötti találkozás esetére kidolgoztuk a megfelelő jeleket és jelzéseket, és kiadtuk a rendelke-

zést a csapatok további tevékenységére. A találkozás után a 62., 65. és a 66. hadseregeknek a bekerítés északi részén, a 21., 57. és a 64. hadseregeknek pedig a déli részén kellett az ellenséget megsemmisíteni. A 24. hadsereg a Legfelsőbb Főparancsnokság tartaléka lett.

Január 26-án reggel a 21. hadsereg 51. és az 52. gárda lövészadosztálya, valamint a 121. harcocsidandárja a Krasznij Oktyabr nevű település és a Mamajev kurgán körzeteiben egyesültek a 62. hadsereg 13. gárda- és a 284. lövészadosztályaival. A 65. hadsereg jobbszárnyán harcoló egységeknek pedig sikerült kapcsolatot teremteniük a 62. hadsereg 13. és 39. gárdahadosztályok parancsnokságaival.

SZTALINGRAD VÉDŐINEK ÖRÖMTELI TALÁLKOZÁSA A NYUGATRÓL TÁMADÓ CSAPATOKKAL — 1943. JANUÁR 26.

A józan ész azt diktálta volna, hogy ebben a helyzetben, amikor a felmentés reménye szertefoszlott, a bekerített csoportosítást kettévágtuk és a további ellenállás csak a teljes megsemmisüléshez vezethet — az ellenség letegye a fegyvert. Ez azonban nem következett be. A 6. Német Hadsereg parancsnoka, az időközben feldmarsallá előléptetett Paulus az ellenállás további folytatása mellett döntött.

A Doni Front csapatai előtt tehát csak egyetlen lehetőség maradt — az ellenség teljes megsemmisítése. De ezt a feladatot már a 24. hadsereg és több hadosztály nélkül — amelyek a Legfelsőbb Főparancsnokság tartalékai lettek — kellett végrehajtania.

A harcok során a 21., 57. és a 64. hadseregek szoros gyűrűbe fogták az ellenség erősen megtépázott hat gyalogos, két gépesített és egy lovashadosztályát. Ez volt az ellenség déli csoportosítása.

A 65., 66. és a 62. hadseregek három ellenséges páncélos, egy gépesített és nyolc gyalogos hadosztályt zártak szoros gyűrűbe. Ez volt az északi csoportosítás.

A kialakult helyzetnek megfelelő átcsoportosítások után a 64., 57. és a

21. hadseregek megkezdték az ellenség déli csoportosításának felszámolását. Csapásaikat délnyugati és északnyugati irányokból mérték. Az ellenség súlyos vereséget szenvedett, s január 31-én letették a fegyvert. E csoportosításnál esett fogságba vezérkarával együtt von Paulus feldmarsall is, akit még aznap este hozzánk a front törzséhez szállítottak.

Abba a fedezékbe, ahová Paulust vezették, én, Voronov tábornok és a tolmács tartózkodtunk. A helyiségben villanyvilágítás volt, egy kis asztal mellett ültünk, és meg kell mondanom, hogy érdeklődéssel vártam ezt a találkozást. Nyílt az ajtó, bejött az ügyeletes tiszt és jelentette, hogy a hadifogoly feldmarsall megérkezett, s azonnal oldalra állva bebocsátotta őt a szobába.

Előttünk állt egy magas, sovány, arányos testalkatú, táborigényű ruhába öltözött tábornok, aki vigyázással megállt előttünk. Egész viselkedésén látszott a nagyfokú idegfeszültség, amit nem tudott elrejteni. Arca idegesen rángatózott, szemében félelem bujkált. Az volt a benyomásunk, hogy valamilyen szörnyű dologtól tart, ami most mindjárt bekövetkezik. Ezt látva, valahogy magam is károsnak éreztem a helyzetet, és Voronovval egy pillantást váltva, egy mozdulattal felkértem Paulust, hogy üljön az asztalhoz. Ezt nagyon bátortalanul el is fogadta — miközben jobbra-balra tekintgetett.

Az asztalon szivar és hosszú szopókás cigaretta volt:

— Gyújtson rá — kínáltam.

Rágyújtott, s magam is ezt tettem. (Nikolaj Ivanovics Voronov nem dohányzott.) Megkínáltuk egy pohár forró teával is, amit örömmel fogadott. Remegése és arcának rágatósága azonban nem szűnt meg. De a beszélgetés végére érve sem tudott magán uralkodni.

A társalgás során Paulus félenken kifejezte azt a reményét, hogy kérdéseinkkel nem kényszerítjük olyan katonai titkokra vonatkozó közlésekre, amelyekkel katonai esküjét meg kellene sértenie. Megjegyeztük, hogy egyelőre mi ilyen problémákat nem érintünk, de nyomban megkérdeztük, hasonló esetekben a német parancsnokságoknál mi az eljárás a szovjet hadifoglyokkal kapcsolatban. Ez a kérdés végleg elbátortalanította, és úgy határoztunk, hogy az első beszélgetést ezzel be is fejeztük. Igaz, a társalgás végén mégiscsak megkértük, hogy adjon ki rendelkezést az északi csoportosításuk csapatainak, hogy szüntessék be a céltalan ellenállást, azonban arra hivatkozva, hogy ő hadifogoly, tehát ilyen parancs kiadásához nincs joga, kérésünket elutasította.

Ellenőriznem kellett az ellenség északi csoportosítása ellen a 62., 65. és a 66. hadseregek részvételével tervezett csapás szervezését. Ezért a beszélgetés után nyomban gépkocsin Batov tábornok parancsnoki harcálláspontjára mentem, ahová magammal vittem Kazakov és Orjol tábornokokat is. Hajnalra már meg is érkeztünk. Csujkov és Zsodov elvtársaknak a figyelőponton jelentették, hogy a csapatok a kijelölt időben készen állnak a feladat végrehajtására, és hogy a németek nem hajlandók letenni a fegyvert.

Megvirradt, a figyelőpontunkról látni lehetett a közelben elhelyezett tüzérségi állásokat. Különösen az M—31 típusú reaktív gárda aknavetői sorai voltak szembetűnőek, amelyek olyanok voltak, mint amikor a szétbontott lovasszázadok állnak fel rohamra.

Ehhez a csapáshoz már felhasználtuk a tüzérség ama egységeinek nagy részét is, amelyek a déli csoportosítás felszámolása után felszabadultak. Mindent megtettünk, hogy csapataink ebben a csatában minél kevesebb

*A HITLERISTA HADIFOGLYOKAT A HATORSZÁGBA SZÁLLITJÁK —
SZTÁLINGRÁD, 1943. JANUÁR*

veszteséget szenvedjenek. Az egész 16. légi hadseregnek, valamint a tüzérség és a reaktív tüzérség valamennyi egységének harcolnia kellett.

Február 1-én a reggeli órákban mindezek az erők tüzet nyitottak az ellenséges állásokra. A figyelőpontunkról tisztán láttuk, hogy a németek védelmének első vonalaiban szinte összefüggően robbannak a tüzérség és az aknavetők lövedékei. A fasiszták tüzérségi állásaira — amelyek a mélységben voltak elhelyezve — a repülők szórták le bombáikat. Az ilyen nagyerejű csapást a hitleristák nem bírták ki. A tüzérségi és légi előkészítés után az általuk tartott védelmi állások sok szakaszán fehér zászlók emelkedtek a magasba. Ez a parancsnokság tudta nélkül, ösztönösen történt. Az egyik helyen megadták magukat, eldobálva a fegyvereket, máshol dühödten ellenálltak. Még folyt a küzdelem. Február 2-án reggel azonban a bekerített északi csoportosítás maradványai tömegesen kezdték megadni magukat. De ez is parancsnokságuk akaratától függetlenül történt.

Ezen a napon az ellenség északi csoportosítása is megsemmisült. A volgai csata győzelmesen befejeződött.

*

A német fasiszta csapatok szétzúzása a volgai csatában a második világháború nagy katonapolitikai eseménye volt, és hatalmas nemzetközi jelentőséggel bírt. Ez a csata megerősítette a világ szabadságszerető népeinek a fasiszta blokk elkerülhetetlen vereségébe vetett hitét. Európa leigázott országaiban fokozódott a hitlerista „új rend”, a német megszállók elleni harc.

A fasiszták katasztrófája Sztálingrád falainál nagyban aláasta a német csapatok morális állapotát, s jelentősen rontotta Németország katonapolitikai helyzetét. Ez az esemény megrendítette a fasiszta blokkot, és fokozta annak széthullását.

A volgai győzelem ugyanakkor még magasabbra emelte a Vörös Hadsereg harci szellemét, megerősítette népünk törhetetlen erejébe vetett hitét.

A német fasiszta csapatoknak a volgai csatában történő szétzúzása, valamint az ezt követő támadásaink a szovjet—német arcvonalon azt eredményezték, hogy a Szovjet Fegyveres Erők magukhoz ragadták a kezdeményezést. Megkezdődött a megszállók tömeges kiűzése országunk területéről.

A nagy volgai győzelmet társadalmi és államrendünk felsőbbrendűsége, a Szovjetunió népeinek szilárd barátsága, a szovjet harcosok példátlan keménysége, magas katonai műveltségük és határtalan hazaszeretetük eredményeképpen értük el. E történelmi jelentőségű győzelemnek a szervezője, lelkesítője és vezetője a mi dicső kommunista pártunk volt.

